

Kilderne og malerne

Englænderen Edmund Gosse besøgte i 1874 Roskilde og blev betaget: *"Vi vandrede byen rundt. I det skarpe lys var der en vis ynde over de spredte bygninger, som lå forskansede i gamle haver, mellem slumrende græshjørner og træplantede stier. I hver krog og ved hver krydsning løber man på et væld, en kilde, et springvand: alle vegne er der en hvissen og klukken af rindende vand, og dette vand forklarer uden tvivl meget af Roskildes gamle betydning."*⁶⁴

Ikke lang tid efter gik den kendte fotograf Kristian Hude rundt i byen og tog utallige fotografier af huse, gader, miljøer, mennesker – men vi har kun bevaret ganske få fotografier af kilder, møller eller mølleløb. Han har åbenbart ikke set kilderne eller møllerne som et fotografisk interessant motiv.

Byens smukke kildevæld, møller og mølledamme fik ikke Danmarks berømteste malere til at sætte kursen mod Roskilde. En række andre anerkendte og flittige landskabsmalere fandt det derimod gennem 1800-tallet umagen værd at stille staffeli og malerkasse op i Roskilde – ikke for at forevige byens kraftfulde kildevæld, men derimod byens møller og damme, nogle gange tydeligvis imponeret over det skrånende landskab, som enkelte af dem fik til at ligne de langt stejlere højdedrag i alpelandet. Især ét motiv blev tidligt populært: Roskilde Domkirke, som spejler sig i mølledammens vand ved Kapelsmøllen. Det motiv forblev populært at gengive, da fotografiet for alvor kom frem omkring 1900, og postkortet blev hurtigt udbredt med mølledammens stillestående vand og domkirkens karakteristiske spir, der spejler sig i vandet.

Jens Peter Møller (1783-1854) var landskabsmaler, der søgte smukke motiver i landskabet både herhjemme og i udlandet. Han har omkring 1830 malet Roskilde Domkirke set i dagslys fra nordvest, hvor man i forgrunden ser et udsnit af Kapelsmøllen med møllebygning samt bro og trappe. Han malede desuden ca. 1823 et dramatisk landskabsmaleri af Haraldsborg Mølle.

Christian Zeuthen (1812-1890) var arkitektur- og landskabsmaler, som fandt sine motiver i sjællandske købstæder og landskaber især på Sjælland, i Sydsverige og Nordtyskland. I hans maleri fra 1840 er han også faldet for motivet med mølledammen ved Kapelsmøllen med Roskil-

de Domkirke i baggrunden. Han blev især anerkendt for restaureringen af overmalede kalkmalerier i bl.a. Roskilde Domkirke.

Jacob Christian Gottschalck (1817-1894) blev født i Roskilde, hvor han blev uddannet som maler og senere fik en god forretning som malermester. Han var autodidakt kunstmaler og malede i sin fritid. Han begyndte med portrætter, men fra 1840'erne kom der en del såkaldte prospekter især med motiver fra Roskilde. Omkring år 1860 malede han Kapelsmøllen med mølledammen og med Roskilde Domkirke i baggrunden.

Carl Frederik Aagaard (1833-1895) var dekorations- og landskabsmaler. Han deltog i udførelsen af de malede omgivelser omkring Wilhelm Marstrands billeder i Christian 4.'s kapel i Roskilde Domkirke, og han rejste rundt især på Sjælland for at male landskaber. I Roskilde har han omkring 1865 forevigt Sankt Mortens Mølle, som var et af de mere sjældne motiver.

Peter Ølsted (1824-1887) var landskabsmaler, der især fandt sine motiver på Sjælland. Hans foretrukne motiver var rolige landskaber med stor fokus på detaljen. Fra hans hånd har vi udsigten fra vest mod Roskilde Domkirke og Maglekilde Vandkuranstalt færdiggjort i 1848.

Frederik Chr. Kiærskou (1805-1891) var som kunstner betaget af Roskilde Fjord, hvor han malede et parti ved Jyllinge. I Roskilde malede han i 1858 et oversigtsbillede over Sankt Jørgensbjerg, hvor man får et indtryk af, hvordan den nederste del af Maglekildes forløb med Kapelsmøllen, Sankt Clara Mølle og Strandmøllen har set ud.

Gennem guldalderen og hen over midten af 1800-tallet var der kun få kvindelige malere og endnu færre, der var kendt i offentligheden. En af de meget tidlige kvindelige kunstnere var **Bolette Brandt** (1825-1889), der blev uddannet som blomster- og landskabsmaler, og blandt hendes hovedværker er et maleri af Kapelsmøllen fra 1867.

Roskildemaleren **Jacob Kornerup** (1825-1913) var tidens førende restaurator og ekspert i kalkmalerier, og det er især takket være hans pionerindsats, at vi i dag kan se mange kalkmalerier pryde væggene i de danske kirker. Han tegnede i 1909 Haraldsborg Mølle kort efter, at den var brændt i 1908.

Den højt ansete **L.A. Ring** (1854-1933) flyttede til Roskilde med familien i 1914 og bosatte sig i en stor villa på Uglebjerget tæt ved havnen og Sankt Jørgensbjerg. Lige neden for hans villa lå Sankt Clara Mølle, der på det tidspunkt

fremstillede papir. L.A. Ring malede i 1921 et interiørbillede fra møllen med dens maskiner og ansatte, og nogle år senere gengav hans søn, **Ole Ring** (1902-1972), den samme mølle, men bygningen set udefra. Det er markant, at motiverne nu ikke længere er den smukke og pittoreske natur samt de gamle erhverv, men den nye tids dampkraft og industri.

Mange af malerierne er udstillet på Roskilde Museum, hvor det kan anbefales at se dem.

Jens Peter Møller: Roskilde Domkirke og Kapelsmøllen, ca. 1830. Kvinden er på vej op til mølledammen, som ses på flere billeder i denne bog. Foto: Kristian Grøndahl, Roskilde Museum.

Jens Peter Møller: Haraldsborg Mølle, 1823. Landskabet er voldsomt dramatisk! Vandet fosser ned over overfaldshjulet fra det bagvedliggende vandløb. Foto: Kristian Grøndahl, Roskilde Museum.

Christian Zeuthen: Udsigt mod Roskilde Domkirke, 1840. Domkirkens spejler sig i Kapelsmølle dammen. Foto: Kristian Grøndahl, Roskilde Museum.

J. C. Gottschalch: Kapelsmøllen med mølledam og Roskilde Domkirke set fra nordvest, ca. 1860. Omkring domkirken ses Det kongelige Palæ, de lave huse på Domkirkepladsen, Rektorboligen samt Rådhuset. Foto: Kristian Grøndahl, Roskilde Museum.

Carl Frederik Aagaard: Sankt Mortens Mølle, 1865. Tilløbet i træslusen fra den overliggende mølledam ses her. Foto: Kristian Grøndahl, Roskilde Museum.

Peter Ølsted: Maglekilde Vandkuranstalt, 1848. Vandkuranstalten var helt ny og et ganske imponerende anlæg. Den ligger på det endnu øde bakkedrag uden for byen. Foto: Kristian Grøndahl, Roskilde Museum.

Frederik Chr. Kiærskou: Udsigt mod Sankt Jørgensbjerg, 1858. Maleren har bevæget sig op i helikopterperspektiv. Til venstre ses Sankt Clara Mølle og mølledam. Herfra løber vandet ned til Strandmøllen. Ved siden heraf ses skorstenen på det nye elektricitetsværk. Sankt Jørgensbjerg ligger oppe på bakken omkring kirken. Til venstre anes Boserup halvø, til højre Veddelev. Foto: Kristian Grøndahl, Roskilde Museum.

Bolette Brandt: Kapelsmøllen, 1867. Det fine mølleanlæg er præcist beskrevet. Købstad og domkirke ligger et stykke væk. Foto: Kristian Grøndahl, Roskilde Museum.

Haraldsborg Møllehjul. Renden af træ til vandet fra mølledam og kilde er delvist bevaret ligesom hjulet, Akvarel Jacob Kornerup 1909. Foto: Kristian Grøndahl, ROMU.

L. A. Ring: Sankt Clara Mølle, 1921. Ring er fascineret af den moderne tid med det blanke metal og maskineriet. Foto: Kristian Grøndahl, Roskilde Museum.

Ole Ring: Sankt Clara Mølle, 1928. Til højre ses den stadig eksisterende "Direktørbolig". Den store og imponerende hovedbygning med rygende skorsten og oplyste vinduer signalerer industrialisering. Ole Ring og hans forældre Sigrød og L. A. Ring boede på Uglebjerg lidt til højre. Foto: Kristian Grøndahl, Roskilde Museum.

